

“RANGLI INQILOB”LAR TEXNOLOGIYALARI

Jo‘rayev Abdurauf Aliyevich

*O‘zbekiston Respublikasi Jamoat Xavfsizligi universiteti
magistraturasi tinglovchisi*

Annotatsiya: Maqolada turli mamlakatlarda “rangli inqilob”larni amalga oshirish texnologiyalarini tahlil qilish asosida ushbu hodisaga qarshi turishga qaratilgan jinoyat qonunchiligini takomillashtirish bo‘yicha takliflarni shakllantirish. Siyosatshunos olimlar tomonidan “rangli inqilob”larni o‘rganish natijalaridan foydalangan holda “rangli inqilob”larning tabiati va ijtimoiy xavflilik darajasini baholash, buning natijasida mamlakat va hatto bir nechta mamlakatlarning normal mavjudligiga tahdid tug‘dirishi haqida yoritib o‘tilgan

Annotation: In the article, the formation of proposals for improving criminal legislation aimed at resisting this phenomenon based on the analysis of technologies for the implementation of “colored revolution”s in different countries. The assessment of the nature and level of social danger of “colored revolution”s by political scientists using the results of the study of “colored revolution”s, as a result of which the country and even several countries have been highlighted as a threat to their normal existence.

Kalit so‘zlar: “rangli inqilob” texnologiyasi, siyosiy beqarorlik, G‘arb ta‘siri, urushlar, jamoat xavfsizligi, hokimiyatni qo‘lga olish, siyosiy rejim.

Keywords: “color revolution” technology, political instability, Western influence, wars, public security, seizure of power, political regime.

Bugun jahonda ro‘y berayotgan murakkab va qaltis vaziyatlar har birimizdan sergaklikni, ogoh bo‘lishimizni, beparvo va loqaydlikka yo‘l qo‘ymasligimiz kerakligini taqozo etmoqda. Bir so‘z bilan aytganda, tinchlik uchun kurashmoq barchamizning burchimizdir. Chunonchi, bugungi kunda xalqaro terrorizm, radikalizm, ekstremizm, millatchilik, etnik hamda millatlararo nizolar - insoniyat xavfsizligiga bevosita tahdid solmoqda. Ana shunday tahdidlardan yana biri - rangli inqiloblar bo‘lib, ularni sodir etish quroli sifatida fuqarolar, ijtimoiy instiutlardan foydalanishga bo‘lgan turli harakatlar tobora avj olmoqda.

Sovet Ittifoqi qulaganidan va “sovuq urush” davri tugaganidan so‘ng, dunyo sezilarli darajada o‘zgardi: Rossiya jahon sahnasida “super kuch” maqomidan tashqarida paydo bo‘ldi. Sovet Ittifoqi bilan taqqoslaganda u ancha kichik hududga ega edi. To‘plangan iqtisodiy qiyinchiliklar Rossiyaga mamlakat ichida ham, undan tashqarida ham mustaqil siyosat olib borishga imkon bermadi. Rossiya elitasi G‘arb mamlakatlari va xalqaro moliya institutlarining yordamidan foydalanib, sobiq sovuq urush muxoliflari uchun teng huquqli sherik bo‘lishga umid qildi. Biroq, bu sodir

bo‘lmadi: G‘arb mamlakatlari Rossiyaga kuchli va mustaqil bo‘lishga yordam bermoqchi emas edilar. Bundan tashqari, ular Sovet Ittifoqi bilan qarama-qarshilikda o‘zlarini g‘olib deb e‘lon qilib, keng geosiyosiy kengayishni boshladilar. Varshava shartnomasining sobiq mamlakatlari (Polsha, Chexiya, Vengriya) NATOga a‘zo bo‘lishdi. AQSh va uning ittifoqchilari Yugoslaviyada tajovuzni amalga oshirdilar, natijada mamlakat alohida davlatlarga bo‘linib ketdi va Serbiyaning bir qismi (Kosovo) yangi mustaqil davlat sifatida ajralib chiqdi. Tashkil etilgan Yevropa Ittifoqiga Bolgariya, Ruminiya, Slovakiya kirdi.

Shundan so‘ng AQSh va uning ittifoqchilari ilgari SSSR tarkibiga kirgan hududlar hisobiga geosiyosiy ta‘sir doirasini kengaytira boshladilar. Boltiqbo‘yi davlatlari allaqachon AQSh va Evropa Ittifoqi mamlakatlariga qattiq yo‘naltirilgan. Moldova va Gruziya Evropa Ittifoqi va NATOga kirish istagini bildirishdi.

Agar G‘arb ta‘sirini tarqatish yo‘lida xorijiy ekspansiyaga bo‘ysunishni istamaydigan milliy hukumatlar turgan bo‘lsa, “rangli” inqiloblar deb nomlangan siyosiy rejimni o‘zgartirish texnologiyalari qo‘llaniladi. Ularning qo‘llanilishini butun dunyo Qirg‘iziston, Gruziya, Yugoslaviya, Tunis, Misr, Liviya, Suriya va nihoyat Ukraina va Qozog‘istonda kuzatgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, “rangli inqilob”lar ostida siyosatshunoslar davlat to‘ntarishlarini amalga oshirish va mamlakatdagi siyosiy vaziyatni tashqi boshqarish texnologiyasini sun‘iy ravishda yaratilgan siyosiy beqarorlik sharoitida tushunadilar, bunda hokimiyatga bosim siyosiy shantaj shaklida amalga oshiriladi, shantaj vositasi sifatida yoshlar norozilik harakatidan foydalaniladi[1].

Ushbu maqoladagi “rangli (sun‘iy) inqilob”lar deganda davlatlararo munosabatlardagi mavjud tartibni o‘z manfaatlari yo‘lida o‘zgartirish maqsadida bir yoki bir nechta davlatlarda qonuniy saylangan davlat organlarini hokimiyatdan noqonuniy olib tashlashga qaratilgan harakatlar tushuniladi. “rangli inqilob”lar bir yoki bir nechta mamlakatlar miqyosida sun‘iy ravishda tashkil etilgan voqealar bo‘lib, klassik inqiloblar bilan hech qanday aloqasi yo‘q. Ikkinchisidan farqli o‘laroq, “rangli inqilob”lar asosiy g‘oyalarga, inqilobiy vaziyatga asoslanmagan, siyosiy tizimni o‘zgartirish vazifasini qo‘ymagan[2]. G‘alaba natijasida hokimiyat bir elita klanidan boshqasiga o‘tadi[3].

“Rangli inqilob”ning texnologik stsenariysi demokratiya, demokratik institutlar va qadriyatlarini qo‘shni mamlakatlarga eksport qilishni o‘z ichiga olgan Anglo-sakson (Shimoliy Amerika) demokratlashtirish mafkurasiga asoslanadi[4].

1993 yilda G‘arbda nashr etilgan Albert Eynshteyn instituti xodimi Jen Sharpning “diktaturadan demokratiyaga: ozodlik strategiyasi va taktikasi” kitobi “rangli inqilob”larni o‘tkazishda muhim rol o‘ynadi. Muallif “zo‘ravonliksiz qarshilik”ning 198 usulini diqqat bilan tasvirlaydi. Ular orasida: zo‘ravonliksiz

norozilik, hokimiyat bilan iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hamkorlikdan voz kechish, davlat faoliyatiga zo‘ravonliksiz aralashish va boshqalar[5].

Sxema oddiy. AQSh hukumati o‘zining maxsus xizmatlariga qurbon bo‘lgan mamlakatni belgilaydi. Keyinchalik, Milliy demokratiya jamg‘armasi (NED) ishga tushadi, u mamlakat ichida sheriklarni (moliyalashtirish bilan bog‘liq muammolarga duch keladigan jamoat tashkilotlari) izlay boshlaydi. Ularga “demokratiyani rivojlantirish uchun” grantlar beriladi. Jabrlangan mamlakat aholisi hukumatning iqtisodiy siyosatidan keskin norozilikni ilhomlantiradi, keskin demokratik o‘zgarishlar zarurligiga va mutlaqo har qanday yo‘l bilan ishontiradi. Ular milliy masalaning keskinlashuvidan ham nafratlanmaydilar, chunki millatlararo to‘qnashuvlarni qo‘zg‘atish mamlakatni yo‘q qilishda muvaffaqiyatga erishish uchun ishonchli yo‘ldir[6].

Muayyan mamlakatda “rangli inqilob” fitna asosida ishlaydigan hujayralar shaklida uyushgan norozilik harakatini shakllantirishdan boshlanadi. Shartli signalga ko‘ra, harakat ishtirokchilari bir vaqtning o‘zida yirik shaharlar ko‘chalariga chiqishadi. Bunday signal jamoat rezonansini keltirib chiqaradigan har qanday hodisa bo‘lishi mumkin. Olomon nomidan yakuniy talablar qo‘yiladi, ularning bajarilmasligi ommaviy tartibsizliklar yoki jismoniy yo‘q qilish bilan tahdid qiladi. Olomon mavjud hokimiyatga qarshi qaratilgan asosiy zarba kuchiga aylanadi. Kelajakda bunday harakatlar qurolli qo‘zg‘olonga va hatto fuqarolar urushiga, barcha oqibatlariga olib keladi (harbiy aralashuv va boshqalar[7]).

Huquqshunoslar uchun muhim bo‘lgan, siyosatshunos olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqot natijalari asosida xulosa chiqarish mumkin bo‘lgan xulosalar quyidagicha bo‘lishi mumkin.

Birinchi, “rangli inqilob”larning texnologiyalari G‘arb mamlakatlarining tashqi siyosati vositasiga aylandi, ya’ni. ular kelajakda qo‘llaniladi.

Ikkinchi, hech bir mamlakat uchun “rangli inqilob” aholi hayotini yaxshilamadi. Aksincha, tasvirlangan voqealar tufayli jabrlangan mamlakatlarda betartiblik, iqtisodiy, siyosiy va hayotning boshqa sohalarida pasayish, qonuniylik va qonun ustuvorligining deyarli yo‘qligi va ba’zi hollarda davlatning to‘liq yo‘q qilinishi hukm surmoqda.

Uchinchi, ushbu voqealar sodir bo‘lgan deyarli har bir mamlakatda qonuniy ravishda saylangan mamlakat rahbarini ag‘darish, hokimiyatni qo‘lga olish, qurolli qo‘zg‘olon, mamlakatning hududiy yaxlitligini buzish va boshqalar uchun jinoiy javobgarlikni belgilovchi Qonunchilik mavjud edi.

Buning eng muhim sabablaridan biri, bizning fikrimizcha, “rangli inqilob”larning asosi, ayniqsa dastlabki bosqichda, qonunni suiste‘mol qilishdir. Muayyan mamlakatda “rangli inqilob”ni amalga oshirish to‘g‘risida qaror qabul qilingan paytdan boshlab va qonuniy rejimni majburan ag‘darishga qadar (agar

bunga erishilsa), butun jarayon qat'iy ravishda huquqiy sohada rivojlanadi. Qoida tariqasida, maqsadli mamlakatlar qonunchiligi gumanistik maqsadlarga ega bo'lgan nodavlat tashkilotlarning faoliyatini taqiqlamaydi (va ba'zan oddiy va taqiqlay olmaydi).; mavjud rejimni tanqid qilish, mamlakatda mavjud bo'lgan tartiblarga tinch yo'l bilan norozilik bildirish, ijtimoiy hayotning iqtisodiy, siyosiy va boshqa sohalarida o'zgarishlarni talab qilish qobiliyati.

Ommaviy tinch norozilikning huquqiy maydondan tashqariga va jinoiy zo'ravonlik harakatlariga o'tish jarayoni shu qadar tez sodir bo'ladiki, davlat barcha xohish-istaklari bilan to'g'ri javob berishga qodir emas

Albatta, nodavlat tashkilotlar faoliyatini huquqiy normalar yordamida tartibga solishga, mitinglar va yurishlarni o'tkazish bo'yicha qat'iy qoidalarni yaratishga harakat qilish mumkin (va kerak). Huquqiy adabiyotlarda "rangli inqilob"lar texnologiyasiga qarshi kurashishga qaratilgan chora-tadbirlarning butun majmuasini ishlab chiqish va amalga oshirish taklif etiladi[8]. Biroq, amaliyot shuni ko'rsatadiki, bu choralar samarasiz, chunki avtoritar va totalitar rejimlarga ega bo'lgan mamlakatlarda ham, inson huquqlari va erkinliklari sezilarli darajada cheklangan bo'lsa ham, "rangli inqilob"larning texnologiyalari muvaffaqiyat bilan amalga oshiriladi. Ma'lumot o'rnida shuni ko'rsatib o'tishimiz kerakki yuqoridagi masalalar bo'yicha Nodavlat notijorat tashkilotlarining harakatlarini O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasining 71-72-moddalari belgilab berilgan va "Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida" 1999-yil 14- aprel,763-I-son O'zbekiston respublikasining qonuni qabul qilingan[9].

Ko'rinib turibdiki, "rangli inqilob"lar shunday xavfli hodisa bo'lib, mamlakat va mintaqaning normal mavjudligiga tahdid soladiki, uni tayyorlash va amalda qo'llash jarayoni jinoiy - huquqiy ta'sir doirasidan tashqarida qolmasligi kerak[10]. O'zbekiston Respublikasining ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining 201-moddasi "Yig'ilishlar, mitinglar, ko'cha yurishlari yoki namoyishlar uyushtirish, o'tkazish tartibini buzish", 202-moddasi esa "Ruxsat etilmagan yig'ilishlar, mitinglar, ko'cha yurishlari va namoyishlar o'tkazish uchun sharoitlar yaratish" haqida. Jinoyat kodeksining 217-moddasida esa shu turdagi huquqbuzarlik uchun jinoiy javobgarlik belgilangan. Qolaversa, O'zbekiston Respublikasining jinoyat kodeksi 216-modda "Jamoat birlashmalari yoki diniy tashkilotlarni qonunga xilof ravishda tuzish", 216¹-modda "G'ayriqonuniy jamoat birlashmalari va diniy tashkilotlar faoliyatida qatnashishga undash" jamoat xavfsizligini, konstitutsiyaviy tuzum asoslarini va alohida davlatning xavfsizligini himoya qilishga qaratilgan[11]. Biroq, "rangli inqilob"lar senariylarini tayyorlash va amalga oshirish ancha xavfli jinoyatdir, chunki bu ikkinchi jahon urushidan keyin o'rnatilgan aksariyat davlatlarning tinch-totuv yashash tartibiga tajovuzdir. Ikkinchisi tinchlik va insoniyat xavfsizligi manfaatlarini kabi umumiy ob'ektning ajralmas qismidir[12].

Ushbu jinoyatning tashkilotchilari, qoida tariqasida, xorijiy davlatlarning yuqori mansabdor shaxslari. ayrim maqsadli davlatlardagi “rangli inqilob”lar bir qutbli dunyoni barpo etishning juda samarali vositasi bo‘lib, unda “asosiy” davlat o‘z xohishiga ko‘ra harakat qiladi, qolganlari esa faqat ushbu davlat tomonidan belgilangan doirada harakat qiladi.

Hulosa qilib aytganda, “Rangli inqilob”lar atamasi bunday davlat to‘ntarishlarining o‘zgarmas mohiyatini aks ettirmaydigan siyosiy davlatda ob‘ektiv ravishda shakllangan ichki siyosiy vaziyat bilan genetik aloqaning yo‘qligi, aholining katta qismining irodasi bilan, tashqi siyosiy omillarning yetakchi roli bilan. Shuning uchun jinoyat qonunchiligida advokat uchun tushunarli bo‘lgan sun‘iy inqilob atamasidan foydalanish mantiqan to‘g‘ri keladi.

Shuningdek, hozirgi xalqaro munosabatlar xususiyatini bilish, xalqaro maydonda faol harakat qilayotgan yetakchi davlatlar manfaatlarini anglash lozim bo‘ladi. Shulardan kelib chiqib, O‘zbekiston xalqaro maydonda o‘z milliy manfaatlarini himoya qilish uchun yuqorida ta’kidlangan shart-sharoitlar majmuini ta’minlash va “Rangli inqilob”larni oldini olish chora-tadbirlarini ishlab chiqish kerak bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. С.А.Гордейчик, кандидат юридических наук, судья Волгоградский областной суд, г. Волгоград, Россия Маноило А.В. “цветные” революции и технологии демонтажа политических режимов // *Мировая политика*. 2015. № 1. С. 1–19. URL: http://e-notabene.ru/wi/article_12614.html (дата обращения: 15.12.2014)
2. Е.Пономарева *Современные технологии смены политических режимов*. URL: <http://rostend.su/?q=node/238> (дата обращения: 15.12.2014)
3. А.А.Дворников, Смирнов В.В. *Технология “цветных” революций // Интеллектуальный потенциал XXI в. Ступени познания*. 2010. № 4-1. С. 121.
4. Hale Н.Е. *Democracy or autocracy on the march? The colored revolutions as normal dynamics of patronal presidentialism // Communist and Post-Communist Studies*. 2006. Vol. 39. No. 3. Pp. 305–329.
5. Добаев И.П. *Механизмы и технологии осуществления Западом “цветных” революций на постсоветском пространстве // Государственное и муниципальное управление. Ученые записки СКАГС*. 2008. № 2. С. 135–136.
6. Алиев Б. *Залетная “свобода”: в Казахстане активизируется работа NED*. URL: <http://vpoanalytics.com/2014/09/26/zalyotnaya-svoboda-v-kazaxstane-aktiviziruetsya-rabota-ned/> (дата обращения: 15.12.2014)
7. С.А.Гордейчик, кандидат юридических наук, судья Волгоградский областной суд, г. Волгоград, Россия Маноило А.В. “цветные” революции и технологии демонтажа политических режимов // *Мировая политика*. 2015. № 1. С. 1–19. URL: http://e-notabene.ru/wi/article_12614.html (дата обращения: 15.12.2014)

8. Меркурьев В.В., Агапов П.В. Противодействие технологиям «цветных» революций» в системе мер по предупреждению преступлений против основ конституционного строя и безопасности государства // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. 2014. № 2. С. 63–71
9. O‘zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi 71-72-moddalar.
10. Егорова Н.А. Некоторые проблемы правовой регламентации ответственности за преступления экстремистской направленности // Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с преступлениями экстремистской направленности : мат-лы конф. Всерос. науч.-практ. конф., 27 ноября 2009 г. / редкол.: П.В. Анисимов и др. Волгоград : ВА МВД России, 2010. С. 14–16.
11. O‘zbekiston Respublikasining ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi, Jinoyat kodeksi.
12. Прохоров Л.М., Прохорова М.Л. Уголовное право: учебник. М., 1999. С. 474–475.